

ΣΥΜΕΩΝ Α. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ

Οἱ Ἅγιοι τῆς Θεσσαλονίκης

Ἱστορία - Γραμματεία - Κείμενα

Εκδόσεις
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΤΙΝΤΖΗ

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἰωάννης Α΄, συγγραφέας τοῦ Πρώτου Βιβλίου τῶν Θαυμάτων τοῦ ἀγίου Δημητρίου στίς ἀρχές τοῦ 7ου αἰώνα, σημείωνε ἐμφατικά στό ἀρχαιότερο Ἐγκώμιο τοῦ Ἁγίου πού συνέγραψε ὁ ἴδιος: «Ἐγνωτε γὰρ πάντως τὸν ἐγκωμιασθησόμενον μάρτυρα, καὶ μήπω τοῦ κυρίου παρ' ἡμῶν λεχθέντος ὀνόματος· ἀθλοφόρους Χριστοῦ πολλοὺς ἐπιστάμεθα, καὶ προστάτας πόλεων διαφόρων καὶ ταύτης ἡμῶν τῆς θεοφυλάκτου πατρίδος ὑπάρχοντας, ἀλλ' οὐδένα τούτων ἀναλογισόμεθα πώποτε μὴ προστεθέντος κυρίου ὀνόματος· τὸν δὲ πανάγιον μάρτυρα τοῦ Κυρίου Δημήτριον, καὶ δίχα τοῦ δηλοῦντος ὀνόματος αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, αἱ καρδίαι τῆς χώρας ἀπάσης ἔλξει φυσικῇ καὶ ἀπλανῇ περιπτύσσονται, ἰν μόνον σὺν τῷ ἄρθρῳ τὸν ἀθλοφόρον ἀκούσωσι. Καὶ τί τούτου αἴτιον; ἢ περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ κηδεμονία, ἢ θεομίμητος καὶ ἀσύγκριτος». Πράγματι, ὁ προσδιορισμὸς «ἀθλοφόρος», χωρὶς τῆ συνοδεία τοῦ κυρίου ὀνόματος «Δημήτριος», κυριαρχεῖ στό Πρῶτο Βιβλίον τῶν Θαυμάτων ἀλλὰ καὶ στή μεταγενέστερη Δημήτρειο ἀγιολογικὴ καὶ ὑμνογραφικὴ γραμματεία, ἢ ὅποια εἶναι τόσο πλούσια, πού, ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ, μέ ἐξαίρεση ἀσφαλῶς τίς δεσποτικὲς καὶ θεομητορικὲς ἐορτές, δύσκολα θά μπορούμε νά ἐντοπίσουμε παρόμοιο πλοῦτο κειμένων γιὰ ἄλλον ἅγιο κατὰ τὴ βυζαντινὴ περίοδο.

Ὁ πολιοῦχος

Στά κείμενα αὐτά, ἀπό τὰ πιό πρῶμα ἕως ἐκεῖνα τῆς ὕστερης βυζαντινῆς περιόδου, ἀναδεικνύεται, μέσα ἀπό ἓνα πλοῦτο εἰκόνων καὶ ἐκφραστικῶν μέσων, ἢ πολιουχικὴ ἰδιότητα τοῦ κηδεμόνος τῆς πόλεως, τοῦ φιλοπάτριδος καὶ φιλοπόλιδος ἀγίου Δημητρίου, καθὼς καὶ ἡ ἐξάπλωση τῆς τιμῆς του ἕως τὰ σύνορα τῆς βυζαντινῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ πέρα ἀπὸ αὐτά, μέ τὴν καθιέρωση τοῦ ναοῦ του μεταξύ τῶν

μεγάλων προσκυνηματικῶν κέντρων τοῦ Βυζαντίου. Ἦδη ἀπό τήν Πρώτη Συλλογή τῶν θαυμάτων του, ὁ ἅγιος Δημήτριος προβάλλεται ὡς ὁ σωσίπατρις καί φιλόπολις ἅγιος, πού προστατεύει τήν πόλη του καί τούς Θεσσαλονικεῖς ἀπό διαφόρους κινδύνους, εἴτε ἐσωτερικούς, ὅπως ἡ διχόνοια πού ξεσπᾶ στήν πόλη καί διασαλεύει τήν εὐταξία της, εἴτε ἐξωτερικούς, ὅπως οἱ ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομές καί πολιορκίες της ἀπό βαρβαρικά φύλα.

Μέσα ἀπό αὐτά τά πολιορκιακά θαύματα ἡ Θεσσαλονίκη θά συνδεθεῖ ἄρρηκτα μέ τόν ἅγιο Δημήτριο, καί θά ἀποκτήσει, ὅπως ἡ Κωνσταντινούπολη ὡς ὑπέρμαχο στρατηγό της τήν Θεοτόκο, τόν δικό της ὑπέρμαχο, ὅπως ἀποτυπώνεται καί στόν γνωστότερο τοπικό ὕμνο τῆς Ἐκκλησίας της, τό ἐν χρήσει ἀπολυτίκιο «Μέγαν εὖρατο». Εἶναι μάλιστα ιδιαίτερα χαρακτηριστικό στήν περίπτωση αὐτοῦ τοῦ πολύ σημαντικοῦ ὕμνου, ἐνός ἀπό τούς ἀρχαιότερους γιά τόν ἅγιο Δημήτριο, ὅτι στήν ἀρχική του μορφή διέσωζε ἀκριβῶς αὐτό τό πνεῦμα τῆς πολιορκιακῆς σχέσεως τοῦ Ἁγίου μέ τήν πόλη του: «Μέγαν εὖρατο ἐν τοῖς κινδύνοις / Σέ ὑπέρμαχον Θεσσαλονίκη». Τό ἴδιο πνεῦμα ἀποτυπώνεται καί σέ ἄλλα τροπάρια τῆς πρώιμης ὕμνογραφίας τοῦ Ἁγίου, ὅπως στό ἰδιόμελο στιχηρό τοῦ Γεωργίου Σικελιώτου, «Εὐφραίνου ἐν Κυρίῳ πόλις Θεσσαλονίκη· ἀγάλλου καί χόρευε, πίστει λαμπροφοροῦσα, Δημήτριον τόν πανένδοξον ἀθλητήν καί μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐν κόλποις κατέχουσα ὡς θησαυρόν· ἀπόλαβε τῶν θαυμάτων τας ἰάσεις καθορῶσα».

Ἀπό τή Θεσσαλονίκη στήν Οἰκουμένη

Ἡ ἀντικατάσταση, ὅμως, τῆς λέξεως «Θεσσαλονίκη» μέ τήν λέξη «Οἰκουμένη» στό ἀπολυτίκιο τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀπό τόν 11ο αἰώνα καί ἐντεῦθεν, ἐπιβεβαιώνει τήν ἐξάπλωση καί διάδοση τῆς τιμῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου πέρα ἀπό τά τοπικά ὅρια τῆς πόλεως, αεὶ τήν Κωνσταντινούπολη ἀλλά καί ἄλλες περιοχές. Οἱ πρώτες μαρτυρίες ἐντοπίζονται ἤδη στό πέμπτο Θαῦμα τοῦ Πρώτου Βιβλίου, πού φέρει τόν τίτλο «Περὶ τῆς αἰτήσεως τῶν λειψάνων τοῦ μάρτυρος» καί στό ἕκτο Θαῦμα τοῦ Δευτέρου Βιβλίου, πού ἐπιγράφεται «Περὶ Κυπριανοῦ τοῦ ἐπισκόπου». Στό πρῶτο ἐξ αὐτῶν καταγράφονται οἱ ἄκαρπες προσπάθειες δύο βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καί τοῦ Μαυρικίου νά μεταφέρουν τμήμα ἀπό τό ἱερό λείψανο τοῦ ἁγίου Δη-

μητρίου στήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ μαρτυρία μάλιστα αὐτή καταγράφεται καί στό Συναξάριο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου προστίθεται ἡ πληροφορία γιά τό σκοπό αὐτῆς τῆς προσπάθειας μετακομιδῆς: «Ἰουστινιανός ὁ αἰίδιμος βασιλεὺς τὸν ἐπ' ὄνοματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κτίσας ναὸν καὶ μέλλων καθιερωῶσαι αὐτὸν καὶ ἁγίων μαρτύρων συνάγων λείψανα, ἠβουλήθη καὶ ἐκ τῶν τοῦ μάρτυρος Δημητρίου ἀναγαγεῖν· καὶ δὴ στείλας ἐν Θεσσαλονίκη τοὺς εἰς τοῦτο ὑπηρετήσοντας, ἤλπιζε τοῦ ποθομένου τυχεῖν». Στό δεύτερο ὁ Ἅγιος ἀπελευθερώνει μέ θαυμαστό τρόπο τὸν ἐπίσκοπο Θηνῶν τῆς Ἀφρικῆς Κυπριανὸ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία του ἀπὸ πειρατές. Ὁ Κυπριανός, μετὰ τὴν ἄφιξή του στό ναὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου στή Θεσσαλονίκη, θά ἐπιστρέφει στήν πατρίδα του, στήν περιοχή Βυζακηνή τῆς βόρειας Ἀφρικῆς, ὅπου θά ἀνεγείρει ναὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου.

Πιστεύουμε πὼς τό αὐτοκρατορικό ἐνδιαφέρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ λίγο ἀργότερα τοῦ Μαυρικίου, σηματοδοτεῖ τὴν ἀπαρχή τῆς οἰκουμενικῆς τιμῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου, μέ τὴ σύνθεση τῶν πρώτων ὑμνογραφικῶν κειμένων ἀπὸ μεγάλους Κωνσταντινουπολίτες ὑμνογράφους καὶ δὴ ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Κοντακίου ἅγιο Ρωμανὸ τὸ Μελωδὸ, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, συνδεόταν μέ στενὴ φιλία μέ τὸν Ἰουστινιανό. Στό πλήρες μάλιστα Κοντάκιό του στὸν ἅγιο Δημήτριο ἀποκαλύπτει ὅτι ἀποσκοποῦσε στή σύνθεση ὄχι ἐνός ἀλλὰ τριῶν κοντακίων γιά τὸν Ἅγιο: «Τί τῶν σῶν ὑμνήσω, Δημήτριε μάρτυς; τὰ πρὸ τῶν ἀγῶνων, τὰ ἐν τῷ ἀγῶνι, τὰ μετὰ τοὺς ἀγῶνας σου; Τρεῖς γὰρ ὁμοῦ ἐπαίνους χρεωστῶ σοι, πρῶτον τὸν τῆς σεμνῆς σου πολιτείας, δεύτερον τὸν τῶν ἄθλων σου, τὸν δὲ τρίτον ὑπὲρ τῶν πολλῶν θαυμάτων σου, ζῆ πρὸν ἐτέλεσας καὶ νῦν ἀπὸ τοῦ τάφου». Ἡ μαρτυρία αὐτὴ συνιστᾷ καὶ τὴν πρώτη σαφῆ ἐνδειξὴ γιά τὸν τριήμερο ἑορτασμὸ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Δημητρίου, γιά τὸν ὁποῖο ἔχουν διασωθεῖ καὶ μεταγενέστερες μαρτυρίες. Εἶναι ἐπίσης ἄξιο προσοχῆς τό γεγονός ὅτι στό σωζόμενο ἀπόσπασμα τοῦ τρίτου Κοντακίου τοῦ Ρωμανοῦ, πού ἀναφέρεται στήν «ἑορτὴν τῶν μεθεόρτων» τοῦ Ἁγίου, ἐξυμνεῖται ἡ πολιουχική του ιδιότητα στό ἐφύμνιό του («Σὺ γὰρ ὑπάρχεις προστάτης θερμότατος» καὶ «τῆς σῆς πατρίδος προστάτης θερμότατος»), ιδιότητα ἡ ὁποία ὑπερτονίζεται καὶ στό μεταγενέστερο Κοντάκιό τοῦ ὑμνογράφου Στεφάνου (τοῦ Στουδίτη ἢ τοῦ Σαβαΐτη), τό ὁποῖο χρονολογεῖται μετὰ τό μεγάλο σεισμό τοῦ 740 («καὶ περιέπων τὴν πόλιν

σου ἄτρωτον», «καὶ ἐξ ἐχθρῶν διασώζεις τὴν πόλιν σου» ἢ «ὄθεν ποθεῖς τὴν πόλιν σου πάνυ καὶ τοὺς ταύτην οἰκοῦντας οἰκτεῖρεις λίαν»).

Ὡστόσο, σέ ἓναν ὕμνο τῆς ἴδιας περιόδου, πού ἐπιγράφεται ὡς ποίημα τοῦ «Βυζαντίου», γίνεται γιὰ πρώτη φορά λόγος γιὰ τὴν «τοῦ Ἀθλοφόρου παγκόσμιον πανήγυριν», ἐνῶ σέ ἄλλα τροπάρια ὁ Δημήτριος χαρακτηρίζεται ὡς «παγκόσμιος μάρτυς». Οἱ ἀναφορές αὐτές συνδέονται μέ σχετικές μαρτυρίες πού χρονολογοῦνται ἡδη ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ὁ πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης τιμῶνταν ὡς ἓνας μεγάλος ἅγιος στήν καρδιά τοῦ Βυζαντίου, τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἴσως ἢ πλέον ἀξιοπρόσεκτη ἐξ αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ μία ἐπιστολή (ἄρ. 17) τοῦ ὁσίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτη πρὸς τόν σπαθάριο Ἰωάννη, στόν ὁποῖο ἐκφράζει τό θαυμασμό του διότι εἶχε χρησιμοποίησει, ἀντὶ ἀναδόχου, μία εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου γιὰ τὴ βάπτισι τοῦ παιδιοῦ του, πού ἔλαβε τό ὄνομα Δημήτριος («χρήσασθαί σε τῇ ἱερᾷ εἰκόνι τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἀντὶ ἀναδόχου τινὸς καὶ οὕτως ἐπιτελέσαι τὸ φώτισμα τοῦ θεοφυλάκτου σου τέκνου»). Ἀφοῦ ἐκφράζει τὴ βεβαιότητα ὅτι κατὰ τὴ στιγμή τῆς βαπτίσεως παρευρισκόταν «ὁ μεγαλομάρτυς πνεύματι τῇ οἰκείᾳ εἰκόνι τὸ βρέφος δεχόμενος», συγχαίρει τόν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς του γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, διότι «μεῖζων γὰρ καὶ ὑπέρτερος ὁ ἐξευρημένος. Τῶν γὰρ μαρτύρων ὁ κράτιστος, τῶν θαυματουργῶν ὁ διαπρύσιος, τῶν φίλων Χριστοῦ ὁ γνήσιος, τῶν ἀγγέλων ὁ συμπολίτης, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καὶ δυναθεῖς καὶ δυνάμενος ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ὥστε ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς ἕως ἄκρου γῆς τῇ σάλπιγγι τῶν θαυμάτων αὐτοῦ διαθρυλλεῖσθαι».

Ὁ μυροβλύτης καὶ ἱαματικός ἅγιος

Στό Κοντάκιο τοῦ Στεφάνου, γιὰ τό ὁποῖο ἔγινε λόγος, ὁ ἅγιος Δημήτριος προβάλλεται, ὅπως καὶ σέ ἀρκετά ἀπὸ τὰ Θαύματά του, καὶ ὡς κατεξοχὴν ἱαματικός ἅγιος, μέ μία μάλιστα ἀναφορὰ στήν ὁποία θά μπορούσαμε νά δεχθοῦμε ὅτι ὑποφώσκει ἢ προεικονίζεται καὶ ἡ μυροβλυσία του: «βλύζεις γὰρ χάριν τῶν ἱαμάτων / τοῖς ἐν πί-στει τῷ τάφῳ σου προσιοῦσι». Κρίνουμε ἀναγκαῖα αὐτὴ τὴν ἐπισήμανση, διότι ὁ χρόνος ἐμφανίσεως τῆς μυροβλυσίας τοῦ Ἁγίου ἔχει ἀποτελέσει ἀντικείμενο πολλῶν νεότερων ἐρευνητῶν, πού στό σύνολό τους σχε-

δόν τείνουν νά δεχθοῦν ὅτι στήν πλούσια ἀγιολογική καί ὑμνογραφική παραγωγή τῆς πρωτοβυζαντινῆς ἀλλά καί τῆς εἰκονομαχικῆς περιόδου ἀπουσιάζει ὅποιαδήποτε σαφῆς μνεία τῆς μυροβλυσίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἄν καί εἶναι πράγματι παράδοξο τό γεγονός ὅτι στούς ὀκτώηχους κανόνες στόν ἅγιο Δημήτριο τοῦ μεγάλου ἑλληνοσικελοῦ ὑμνογράφου ὀσίου Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγκαταβιώσει γιά κάποιον χρονικό διάστημα στή μονή Λατόμου, δέν γίνεται καμία νύξη γιά τή μυροβλυσία τοῦ Ἁγίου, διαθέτουμε δύο πολύ σημαντικές καί ἐλάχιστα γνωστές μαρτυρίες γιά τή μυροβλυσία του κατά τόν 9ο αἰώνα. Ἡ πρώτη προέρχεται ἀπό τόν κανόνα τοῦ ὑμνογράφου Νικολάου, τό δ' τροπάριο τῆς ἡ' ὠδῆς τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει μέ τούς στίχους, «μυρίζει σου ἡ λάρναξ / μύρον εὐωδέστατον / καθαγιαζόν ἡμᾶς». Πρόκειται γιά μία σαφέστατη ἀναφορά στό μύρο τό ὁποῖο ἔρεε ἀπό τόν τάφο τοῦ Ἁγίου καί προσεῖλκε πλῆθος προσκυνητῶν. Ἡ δευτέρα μαρτυρία εἶναι ἀκόμη πιό χαρακτηριστική καί προέρχεται ἀπό τή Σύνοψη τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Εὐγενίου Τραπεζοῦντος, ἔργο τοῦ μητροπολίτη Ἰωάννου Λαζαρόπουλου πού ἐκδόθηκε πρόσφατα. Στό εἰκοστό Θαῦμα, πού φέρει τήν ἐπιγραφή «Ἐπιστασία τοῦ ἁγίου Εὐγενίου ἅμα καί Δημητρίου τῶν κλεινῶν θεομαρτύρων ἐπὶ τῇ θεραπείᾳ Θεοδοσίου, ὁμαίμονος Ἐφραῖμ τοῦ ἡγουμένου...» καί χρονολογεῖται κατά τό πρῶτο ἡμισυ τοῦ 9ου αἰ., πρωταγωνιστεῖ ἕνας μοναχός, ὁ ὁποῖος κατευθυνόταν πρὸς τά Ἱεροσόλυμα. Στήν ἐρώτηση πού τοῦ ἀπηύθυναν οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγουμένου Ἐφραῖμ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Εὐγενίου, ἐάν εἶχε κάποια βότανα μέ τά ὁποῖα θά μπορούσε νά θεραπεύσει τόν Θεοδόσιο ἀπό τή βαριά ἀσθένειά του, τούς ἀπάντησε «μηδέν ἔχειν ἢ μύρον μόνον ἅγιον φέρειν τοῦ θαυματουργοῦ Δημητρίου», γιά νά διευκρινίσει στή συνέχεια ὅτι «ἂν τῇ Θεσσαλονικέων ἀπάρας εἰς προσκύνησιν τοῦ μάρτυρος Δημητρίου ἔβλεπόν τινας ἀπὸ τῆς μυρορροῦ θείας αὐτοῦ σοροῦ ἀρυσμένους μύρα χρίεσθαι τε καί ἑαυτοῖς θησαυρίζειν ἀπερχομένοις. Τοῦτο καὶ γὰρ αἰτήσας καί λαβὼν ἐπιφέρομαι εἰς ἐφόδιον ἀγαθὸν ἄντικρυς».

Ἐκτοτε ἡ μυροβλυσία τοῦ ἁγίου Δημητρίου καί ἡ προσωνομία «μυροβλύτης» πού ἀποδόθηκε γιά πρώτη φορά σ' αὐτόν ἀπό τόν Ἰωάννη Καμινιάτη, θά κυριαρχήσουν στήν ὑμνογραφία καί τά ἐγκώμια πού γράφηκαν πρὸς τιμὴν του. Ἡ ἔκβλυση τοῦ μύρου ἀπὸ τόν τάφο του ὑπογραμμίζεται σέ ὅλα τά μεταγενέστερα πεζά καί ποιητικά κείμενα καί δίνει τήν ἀφορμὴ στούς ἐγκωμιαστές του νά θεολο-

γήσουν ἐκτενῶς, τονίζοντας ὅτι αὐτό τό ἐξαιρετο γεγονός ὀφείλεται στήν ἀπόλυτη καθαρότητα τῆς ζωῆς του, τήν ταπεινώσή του καί τήν ὀλοκληρωτική ἀγάπη του πρὸς τόν Χριστό, τό Πάθος τοῦ ὁποίου μιμήθηκε μέ τόν τρόπο τοῦ μαρτυρίου του.

Ἀπό τόν 10ο αἰώνα ὁ ἅγιος Δημήτριος ἐδραιώνεται πλέον ὡς ἱαματικός ἅγιος μέ οἰκουμενική ἐμβέλεια, ἰδιότητα πού σχετίζεται ἀσφαλῶς μέ τήν καθιέρωση τοῦ ναοῦ του ὡς ἑνός ἀπό τά μεγαλύτερα προσκυνήματα τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης. Εἶναι δέ χαρακτηριστικό ὅτι ἀπό τόν 10ο ὡς τόν 12ο αἰώνα τρεῖς αὐτοκράτορες συνδέονται ἄμεσα μέ σωστικές παρεμβάσεις τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἢ καταφεύγουν στόν τάφο του στή Θεσσαλονίκη γιά νά θεραπευτοῦν ἀπό ἀσθένειες πού τοὺς ταλαιπωροῦσαν. Πρόκειται γιά τόν Λέοντα ΣΤ΄ τό Σοφό, τόν Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνα, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μέ τόν ἱστορικό Ἰωάννη Σκυλίτζη, «τῇ Θεσσαλονίκη ὡς τὰ πολλὰ διέτριβε, προσλιπαρῶν τῷ τάφῳ τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Δημητρίου καί ἀπαλλαγῆν εὐρέσθαι τῆς νόσου γλιχόμενος», καί τόν Μανουήλ Α΄ Κομνηνό.

Στά ἀγιολογικά κείμενα καταγράφονται καί ἄλλες ἰάσεις ἢ σωστικές παρεμβάσεις πού διενήργησε ὁ ἅγιος Δημήτριος, μακριά μάλιστα ἀπό τή Θεσσαλονίκη. Μία ἐξαιρετικά σημαντική –καί τελείως ἀναξιοποίητη– μαρτυρία γιά τήν ἰδιαίτερη τιμῆ πού ἀπέδιδαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει στόν ἅγιο Δημήτριο, συνδέοντας μάλιστα τίς εὐεργεσίες του μέ τήν Θεσσαλονίκη, ἐντοπίζεται σέ μία πολύ ἐνδιαφέρουσα ἀγιολογική πραγματεία τοῦ Ἰωάννου διακόνου καί μαῖστορος τόν 11ο αἰ., «πρὸς τοὺς ἐπιδοιάζοντας τῇ τῶν ἁγίων τιμῇ καί λέγοντας μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ὠφελεῖν ἡμᾶς, μάλιστα δέ μετὰ τήν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν καί ἀποβίωσιν». Μεταξύ τῶν μεγάλων ἁγίων, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα θαυματουργοῦσαν στήν Κωνσταντινούπολη, ὁ Ἰωάννης συγκαταλέγει καί τόν ἅγιο Δημήτριο, ἀπό μία εἰκόνα τοῦ ὁποίου εἶχε θεραπευθεῖ καί ὁ ἴδιος. Ἡ ἀναφορά του παρουσιάζει ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον: «Ἄλλο πάλιν τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἁγίων δεῖγμα δυνάμεως καί μάρτυς ἔλεγχος ὁ ἀθλοφόρος Δημήτριος, τοῖς Θεσσαλονικεῦσι πηγάζων τὸ μύρον τουτὶ τὸ πνευματικὸν καί ἀείρουτον ἔχων τὸν ποταμὸν ταύτης τῆς χάριτος. Ἐγὼ δέ καί ἐν εἰκόνι τοῦ μάρτυρος τὸ θαῦμα τεθέσθαι καί τήν ἐκεῖθεν ἀπόρροιαν φρίκης ῥιγώδους ἔσχον ἐλατήριον καί πυρετοῦ φυγαδευτήριον καύσωνος καί ὀφθαλμίας ζοφεράς φωτιστήριον».

Τό βυζαντινό προσκύνημα

Τό φαινόμενο τῆς μυροβυσίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου καί οἱ ἰάσεις πού ἐπιτελοῦνταν στό ναό του ἀλλά καί στήν Κωνσταντινούπολη, συνιστοῦν τούς καθοριστικούς παράγοντες πού συνέβαλαν στήν κα-θιέρωσή του κατά τήν περίοδο αὐτή σέ ἓνα ἀπό τά μεγάλα προσκυ-νηματικά κέντρα τοῦ Βυζαντίου. Ἀπό τόν ἕνατο αἰώνα ἕως καί τό τέλος τοῦ Βυζαντίου, σέ ἀρκετά ἀγιολογικά κείμενα γιά μεγάλες ὀσιακές μορφές τῆς μεσοβυζαντινῆς καί ὑστεροβυζαντινῆς περιόδου καταγράφεται ἓνα πλήθος ἱεραποδημιῶν καί στό προσκύνημα τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἀναφέρονται ἐνδεικτικά οἱ περιπτώσεις τοῦ ὀσίου Ἰλαρίωνος τοῦ Ἰβηρος, τοῦ ἑλληνοσικελοῦ ὀσίου Ἡλία τοῦ νέου καί τοῦ ἑλληνοκαλαβροῦ ὀσίου Φαντίνου τοῦ νέου, οἱ ὁποῖοι καί ἐγκατα-βίωσαν τελικά στή Θεσσαλονίκη, καθώς καί τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς Σουμελᾶ τοῦ Πόντου ὀσίων Βαρνάβα καί Σωφρονίου, οἱ ὁποῖοι ἐπι-σκέφθηκαν τή Θεσσαλονίκη γιά νά προσκυνήσουν τόν τάφο τοῦ ἁγί-ου Δημητρίου καί νά λάβουν μύρο ἀπ' αὐτόν: «Εἰσελθόντες οὖν μετὰ περιχαρίας ἐρώτησιν τῇ ἐρωτήσει ἦλθον εἰς τόν περικαλλῆ ναόν καί θαυμαστόν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος ἱαματικοῦ τε καί μυροβλήτου Δημητρίου. Ἀσπασάμενοι τε τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καί πάνσεπτον κιβώριον, ἀλείψαντες ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ ἱαματικοῦ ἐκείνου μύρου ἴσταντο θαυμά-ζοντες τὴν κυκλικὴν ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν τῶν καμαρῶν καί τὴν ῥη-τορικῶς εἰπεῖν τὴν ξένην ξέσιν, ἐδίδοσαν δόξαν τῷ Θεῷ καί τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ». Τόν 11ο αἰώνα θά ἐπισκεφθεῖ τό προσκύνημα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὁ ὀσιος Μελέτιος ὁ νέος, κτίτορας τῆς ὁμώνυμης μονῆς στόν Κιθαιρῶνα, στό πλαίσιο ἑνός ἱεραποδημη-τικοῦ ταξιδιοῦ του πρὸς τὴ Ρώμη, ἐνῶ κατά τούς ἐπόμενους αἰῶνες θά πραγματοποιήσουν ἱεραποδημίες στή Θεσσαλονίκη ὁ ἅγιος Σά-βας ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας τόν 13ο αἰ., ὁ μέγας πατέρας τοῦ ἁθω-νικοῦ ἐρημιτισμοῦ ὀσιος Μάξιμος ὁ Κουσοκαλύβης καί ὁ Βούλγαρος μαθητῆς τοῦ ὀσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτη, ὀσιος Θεοδόσιος ὁ Τυρνο-βίτης.

Τόν καθολικό χαρακτήρα πού εἶχαν προσλάβει οἱ ἱεραποδημίες στό βυζαντινό προσκύνημα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐπιβεβαιώνει καί τό γεγονός ὅτι, ἐκτός τῶν μοναχῶν καί τῶν αὐτοκρατόρων πού μνη-μονεύσαμε, τό ἐπισκέπτονταν καί ἀρκετοὶ ἐπιφανεῖς βυζαντινοὶ ἀξι-ωματοῦχοι καί λόγιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ὁ Νικηφόρος

Βλεμμύδης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγιος μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. Ὁ δεύτερος, μάλιστα, σημειώνει σέ μία ἐπιστολή του στά τέλη τοῦ 13ου αἰώνα: «Τὴν προκαθημένην τῶν Θετταλῶν κατελάβομεν καὶ τῷ μεγαλομάρτυρι μυροβλύτῃ Δημητρίῳ τὴν ἐκ πόθου προσκύνησιν ἀπενείμαμεν· καὶ ἐμφορηθέντες τοῦ ταῖς ἀληθείαις ἀκεσωδύνου μύρου τοῦ ἐκ τῆς τιμίας αὐτοῦ σοροῦ δαφιλῶς ἀναβλύζοντος, ἀναψυχῆς ἐντεῦθεν ἐτύχομεν».

Ἐπιπλέον, οἱ «παγκόσμιες», γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διαστάσεις πού εἶχε προσλάβει ἡ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ μᾶς ἀποκαλύπτονται μέσα ἀπὸ τό γνωστό ρητορικό ἔργο Τιμαρίων ἢ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων, τό ἔργο στό ὁποῖο γίνεται μία διεξοδική ἀναφορά στά Δημήτρια, τὴν ὑπαίθρια ἐμποροπανήγυρη πού πραγματοποιοῦνταν ἐκτός τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ὁ Κωνσταντινουπολίτης Τιμαρίων, ὁ ὁποῖος καταφθάνει ὡς προσκυνητῆς τοῦ Ἁγίου στή Θεσσαλονίκη, ἐκπλήσεται ἀπὸ τὴν παρουσία ἑνὸς ὑπερβολικά μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ πιό ἀπόμακτρα σημεῖα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως: «συρρεῖ γὰρ ἐπ' αὐτὴν [ἐνν. τὴν ἐορτὴν] οὐ μόνον αὐτόχθων ὄχλος καὶ ἰθαγενῆς, ἀλλὰ πάντοθεν καὶ παντοῖος, Ἑλλήνων τῶν ἀπανταχοῦ, Μυσῶν τῶν παροικούντων γένη παντοδαπὰ Ἰστρου μέχρι καὶ Σκυθικῆς, Καμπανῶν Ἰταλῶν, Ἰβήρων, Λυσιτανῶν καὶ Κελτῶν τῶν ἐπέκεινα Ἄλπεων· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ὡκεάνιοι θῖνες ἰκέτας καὶ θεωροὺς ἐπὶ τὸν μάρτυρα πέμπουσι τοσοῦτον αὐτῷ τῆς δόξης κατὰ τὴν Εὐρώπην περίεστιν». Ὅσο καὶ ἂν θεωρηθεῖ ἡ διήγηση τοῦ Τιμαρίωνος ὑπερβολική, εἶναι βέβαιο ὅτι ἐπιτυγχάνει νὰ καταδείξει ὅτι ἡ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου συνιστοῦσε κεντρικό γεγονός στή ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης, μέ ἐμβέλεια ὄχι μόνο στοὺς ἐγγύς, ὁμοροὺς λαοὺς, ἀλλὰ ἴσως καὶ σέ πιό ἀπομακρυσμένους γεωγραφικά. Ἐπιπλέον, στὸν Τιμαρίωνα περιγράφεται μέ γλαφυρό τρόπο ἡ λαμπρότητα τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου μέσα στό νὰό του, ἡ ὁποία ἐκτεινόταν χρονικά σέ τρεῖς ἡμέρες (προεόρτιος, κυρία ἐορτὴ καὶ μεθέορτος) ἢ, ὀρθότερα, σέ τρεῖς νύκτες, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας ὁμιλεῖ ρητὰ γιὰ «παννυχίδες», ὅπως δηλ. εἶχε καθιερωθεῖ καὶ στήν ἐποχὴ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ: «γίνεται δ' ἐπὶ τρεῖς αὐτῆ παννύχους διανυκτερεύσεις πολλῶν ἱερέων, πολλῶν δέ ναζιραίων [μοναχῶν δηλ.] ὑπὸ δύο χοροῖς διαιρουμένων καὶ τὴν ὑμνωδίαν πληροούντων τῷ μάρτυρι. Ἐπὶ τούτοις ὁ ἀρχιερεὺς ἴσταται ἀρχιθεωρός, οὐκὰ τις τὴν ἐορτὴν καθιστῶν ὡς εἰκός καὶ περὶ τῶν πρακτέων

διαταπτόμενος. Ἐννυχα μὲν δὴ ταῦτα καὶ ὑπὸ φωτὶ καὶ λαμπάδι τελοῦμενα». Σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ συγγραφέας τοῦ Τιμαρίωνος ἐπανέρχεται στό θέμα τῆς ἑορτῆς γιά νά προσθέσει ὅτι «τότε γοῦν τῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν μᾶλλον ἀκριβωμένων... φαλμωδία θειοτέρα τις ἐξηκούετο, ῥυθμῶ καὶ τάξει καὶ ἀμοιβῇ ἐντέχνῳ ποικιλλομένη πρὸς τὸ χαριέστερον. οὖν δέ οὐκ ἀνδρῶν μόνον ὕμνος ἀναπεμπόμενος, ἀλλὰ δὴ καὶ γυναῖκες ὅσαι καὶ μονάζουσαι περὶ τὸ πτερύγιον εὐώνυμά που τοῦ ἱεροῦ, πρὸς δύο χοροὺς ἀντιφώνους διαιρεθεῖσαι καὶ αὐταὶ τὸ ὄσιον ἀπεδίδουν τῷ μάρτυρι».

Ἡ τιμὴ, ὥστόσο, τοῦ ἁγίου Δημητρίου δὲν θά περιοριστεῖ στά τοπικά πλαίσια τῆς πόλης του, ἀλλὰ θά γνωρίσει ἰδιαίτερη διάδοση καὶ στὴν βυζαντινὴ βασιλεύουσα μέ τὴν ἀνέγερση ναῶν ἀφιερωμένων σ' αὐτόν, τὴν ἀνάπτυξη τῆς σχετικῆς ἀγιολογικῆς καὶ ὕμνογραφικῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν καθιέρωση ἑνὸς ἐπισήμου πανηγυρικοῦ τυπικοῦ γιά τὴν ἑορτὴ του, πού καταγράφεται στό Τυπικὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ σὲ ἄλλα ἔργα. Τὴν ἀνάπτυξη αὐτὴ θά εὐνοήσει ἰδιαίτερος ἢ ἱστορικὴ σύνδεσή του μέ τοὺς αὐτοκράτορες τῆς μακεδονικῆς δυναστείας Λέοντα ΣΤ' τὸ Σοφὸ καὶ Κωνσταντῖνο Ζ' Πορφυρογέννητο. Ὁ πρῶτος θά θεωρήσει τὸν ἅγιο Δημήτριον προσωπικό του προστάτη, μετὰ τὸ περιστατικό πού ἐξιστορεῖται στὸν Βίο τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Λέοντος, καὶ θά συγγράφει δύο ἐγκώμια στὸν ἅγιο Δημήτριον καὶ μία ὁμιλία πού ἐξεφώνησε «ὅτε τῷ αἰοδίμῳ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆ καὶ τὰ οὐράνια περιπολοῦντι ἀνάκτορα Δημητρίῳ ὁ οἶκος ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνιερῶθη». Εἶναι δὲ ἀξιοσημεῖο ὅτι στά ἔργα αὐτά ὁ ἅγιος Δημήτριος ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸ Λέοντα «ὁ ἐμός Δημήτριος».

Ἐπιπλέον, στό ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου Περὶ τῆς βασιλείου τάξεως μνημονεύεται ὅτι φαλλόταν «τὸ τροπάριον τοῦ μάρτυρος [Δημητρίου] πρὸς τὸ “λαθὼν ἐτέχθης”, ὅπερ ἐποίησε Λέων ὁ σοφώτατος καὶ ἀγαθώτατος βασιλεύς». Σύμφωνα μέ νεότερους ἐρευνητές, τὸ τροπάριον αὐτό πιθανόν νά ταυτίζεται μέ τὸ τροπάριον τοῦ Ἁγίου, τὸ ὁποῖο ἐπιγράφεται ὡς «ποίημα τοῦ Γλυκέως, τὰ δὲ γράμματα Λέοντος τοῦ σοφοῦ». Πράγματι, κάποιες εἰκόνες πού χρησιμοποιοῦνται σ' αὐτό, ὅπως τοῦ βασιλέως τῶν ἄνω, πού κάθεται στό θρόνον τῆς δόξης καὶ εἶναι στολισμένος μέ τὴν ἄχραντη πορφύρα τοῦ θεοῦ αἵματός Του («καὶ ἐν θρόνῳ δόξης τῷ καθημένῳ, τῷ ἐξ ἄχραντου πορφύρας αἱμάτων ἐστολισμένῳ βασιλεῖ»), καθὼς καὶ

τῆς στέψεως τοῦ μάρτυρος ἀπό τόν τῶν πάντων βασιλέα («καί χεῖρα τήν πρό τῆς ὑπέρ τοῦ κόσμου τραυματισθεῖσαν ὁ πάντων βασιλεὺς ἀπλώσας στέφει τήν κεφαλὴν τοῦ μάρτυρος»), εἰκόνα πού ἀσφαλῶς μπορούμε νά ποῦμε ὅτι συναντᾶ ὡς παράλληλό της τίς ἀπεικονίσεις σέ ἔλεφαντόδοντο τῆς στεφοδοσίας τοῦ Λέοντος ἀλλά καί τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἀπό τόν ἄνακτα τῶν πάντων καί στεφοδότη Χριστό, συνηγοροῦν στήν ἀπόδοση αὐτοῦ τοῦ τροπαρίου στόν Λέοντα.

Στό ἴδιο ἔργο του ὁ Πορφυρογέννητος ἀφιερώνει ἕνα κεφάλαιο (ΚΑ΄), ὑπό τόν τίτλο «Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καί προελεύσει τοῦ ἀγίου Δημητρίου», περιγράφοντας μέ διεξοδικό τρόπο τόν ἑορτασμό τῆς μνήμης τοῦ ἀγίου Δημητρίου στά βυζαντινά ἀνάκτορα, ἐνῶ σέ ἄλλο σημεῖο μνημονεύει τό «βένετον στέμμα τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου μετὰ καί τοῦ σταυροῦ καί τῆς περιστερᾶς αὐτοῦ», ἕνα ἀπό τά τρία στέμματα πού εἶχαν κατασκευασθεῖ «παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη. Ἐκτός τῶν ἀνωτέρω, ὁ Πορφυρογέννητος συνέθεσε καί ἕνα γλαφυρό κανόνα «εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα, μυροχεύμονα καί θαυματουργὸν Δημήτριον», ἐξυμνώντας τό μαρτύριο τοῦ Ἁγίου.

Τόν 12ο αἰώνα ἡ τιμὴ τοῦ ἀγίου Δημητρίου θά γνωρίζει ἀκόμη μεγαλύτερη ἀνάπτυξη, μέ τὴ συγγραφή καί νέων ἀγιολογικῶν καί ὕμνογραφικῶν κειμένων ἀπὸ Θεσσαλονικεῖς καί Κωνσταντινουπολίτες ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς καί βυζαντινοὺς λογίους. Ὁ Κωνσταντινουπολίτης πρωτοκουροπαλάτης τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ Α΄ Κομνηνοῦ, Γεώργιος Σκυλίτζης θά συνθέσει ἕνα κανόνα μέ ἀκροστιχίδα· «Μύρου γεραίρω τὴν χάριν Δημητρίου. Γεώργιος Σκυλίτζης». Τὴν ἴδια περίοδο ὁ μοναχὸς Νικάσιος τῆς μονῆς Παντοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως θά συγγράφει μία διήγηση γιὰ τὴ μεταφορά ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴν Κωνσταντινούπολη τοῦ παλαιοῦ καλύμματος τῆς σοροῦ τοῦ ἀγίου Δημητρίου τό 1145, κατόπιν προσταγῆς τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος εἶχε κατασκευάσει καί δωρίσει στό ναό τοῦ Ἁγίου στή Θεσσαλονίκη νέο κάλυμμα, ἐνῶ ὁ γνωστός λόγιος μητροπολίτης τῆς Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος θά συγγράφει ἕνα ἐγκώμιο καί θά συνθέσει κανόνα, ἀλλά καί αὐτοτελεῖς ὕμνους καί στίχους, ἐγκωμιάζοντας ἰδιαίτερος τό γεγονός τῆς μυροβυσίας τοῦ Ἁγίου.

Ἡ συγγραφή ἐγκωμίων καί λόγων καί ἡ σύνθεση νέων ὕμνογρα-

φικῶν κειμένων ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶν ποιημάτων θά ἀύξηθεῖ κατὰ γεωμετρικὴ πρόοδο στοὺς δύο ἐπόμενους αἰῶνες. Κατὰ τὸν 13ο αἰῶνα μέ τὸν Θεσσαλονικέα χαρτοφύλακα Ἰωάννη Σταυράκιο, συντάκτη καὶ ἐνός Λόγου στά θαύματα τοῦ ἁγίου Δημη-τρίου, τό Νικήτα Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος θά ἐπεξεργαστεῖ ἐκ νέου τίς γνωστές συλλογές θαυμάτων τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ καὶ μία πλειάδα γνωστῶν Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ Θεσσαλονικέων λογίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὅπως ὁ Κωνσταντίνος Ἀκροπολίτης, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης, ὁ Μακάριος Χοῦμνος, ὁ Δημήτριος Χρυσολωρᾶς, ὁ Κωνσταντίνος Ἀρμενόπουλος, ὁ πατριάρχης Φιλόθεος Κόκκινος, ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, ὁ Νικόλαος Καβάσιλας καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι Θεσσαλονίκης Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ἰσίδωρος Γλαβᾶς, Γαβριήλ καὶ Συμεών.

Τὴν ἴδια περίοδο θά προστεθεῖ ἱκανός ἀριθμὸς ἱερῶν ἐπιγραμματίων ἀλλὰ καὶ ποιημάτων ἀπὸ ἐπιφανεῖς λογίους τῆς Βασιλεύουσας, ὅπως ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης, ὁ Μανουήλ Φιλῆς καὶ ὁ Μιχαήλ Ἀποστόλης, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ὁ Νικόλαος Καβάσιλας. Ἀπὸ τοὺς τέσσερις Κωνσταντινουπολίτες λογίους καὶ ποιητές μόνο τό ἐπίγραμμα τοῦ Προδρόμου ἀναφέρεται στήν πολιορκικὴ δρᾶση τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀνασκαλεύοντας στή μνήμη τοῦ ἀναγνώστη του τὴν γνωστὴ ἀπὸ τὰ Θαύματα ἱστορία τῆς πολιορκίας τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Ἀβαροσλάβους. Οἱ ἄλλοι τρεῖς θά θέσουν ὡς πυρῆνα τῶν σχετικῶν ποιημάτων ἢ ἐπιγραμματίων τους τὴ μυροβλυσία τοῦ Ἁγίου, τὴν νέα του δηλαδὴ ιδιότητα πού εἶχε πλέον συμβάλει στήν οἰκουμενικὴ ἐπικράτηση τῆς φήμης του ὡς ἱαματικὸ ἁγίου, ὅπως διαπιστώνεται ὅχι μόνο ἀπὸ τὴ Δημήτριο ἀγιολογικὴ καὶ ὕμνογραφικὴ παραγωγή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν μεγάλο ἀριθμὸ ἀντικειμένων μικροτεχνίας (φυλακτήρια, εὐλογίες) πού συνδέονταν μέ τὴν τιμὴ του.

Τό 13ο αἰῶνα ὁ γνωστὸς Κωνσταντινουπολίτης λόγιος Νικηφόρος Βλεμμύδης θά συνθέσει ἓνα ποίημα ἀποτελούμενο ἀπὸ 70 στίχους ὑπὸ τὸν τίτλο «Στίχοι εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον», ὅπου ἐξυμνεῖται ἢ μυροβλυσία τοῦ Ἁγίου, ἐνῶ ἡ παράδοση τῶν βυζαντινῶν ποιημάτων θά συνεχιστεῖ μ' ἓνα βυζαντινὸ ποίημα «Εἰς τὸν πανάγιον Δημήτριον καὶ τὰ αὐτοῦ θαύματα», γραμμένο σέ ὁμηρικὴ διάλεκτο καὶ ἀποτελούμενο ἀπὸ 207 στίχους, τό ὁποῖο μᾶς ἔχει παραδοθεῖ ἀνωνύμως, ἀλλὰ ἔχει ἀποδοθεῖ στό Νικόλαο Καβάσιλα.

Ἡ οἰκουμενικὴ προβολὴ τῆς τιμῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου, μέ τὸν

ἐγκωμιασμό καί τήν ἐξύμνησή του ἀπό γνωστούς καί σπουδαίους συγγραφεῖς καί λογίους τῆς βασιλεύουσας ἤ τῆς «τὰ δευτερεῖα ἐχούσης» Θεσσαλονίκης δέν θά διακοπεῖ οὔτε μέ τήν ἄλωση τους ἀπό τοὺς Τούρκους τό 1453 καί τό 1430 ἀντίστοιχα. Τῆς ἴδιας παραδόσεως συνεχιστής θά ἀναδειχθεῖ μισόν αἰώνα μετά τήν Ἄλωση καί ὁ Μέγας Ρήτωρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μανουήλ Κορίνθιος, ὁ ὁποῖος θά συντάξει μία ἔμμετρη παράφραση στό προοίμιο τοῦ Κοντακίου τοῦ ὕμνογράφου Στεφάνου στόν ἅγιο Δημήτριο «Τοῖς τῶν αἱμάτων σου ρεῖθροι Δημήτριε», ἀλλά καί ὁ πα-τριαρχῆς Ἀθανάσιος Γ΄ Πατελλάρος, ὁ ἀπό Θεσσαλονίκης (17ος αἰ.), ὁ ὁποῖος συνέθεσε Εἰκοσιτέσσερις Ὄκτους στόν ἅγιο Δημήτριο, καί ὁ προηγούμενος Κύριλλος ὁ Λαυριώτης, μέ τή σύνθεση Κανόνος στόν ἅγιο Δημήτριο. Κατά τό 17ο καί 18ο αἰώνα Λόγους καί Ἐγκώμια στόν ἅγιο Δημήτριο θά συντάξουν ὁ Μελέτιος Συρίγος, ὁ Ἰωσήφ Τυρνόβου, ὁ ἱερομόναχος Μακάριος Χριστιανόπουλος καί ὁ γέρο-ντας τῆς Βατοπεδινῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἱερομόναχος Δι-ονύσιος ὁ Σιατιστεύς. Μέ τήν συμπερίληψη ἐνός Λόγου του στόν ἅγιο Δημήτριο στό ἔργο του Ἰχνος Χριστοῦ, ὁ Διονύσιος θά συνεχίσει μία παράδοση τῆς ἐν λόγῳ Σκήτεως πρὸς τόν προστάτη Ἁγίῳ της, ἡ ὁποία καταγράφεται ἤδη στήν ἐκδοση τοῦ ἔργου Θύρα τῆς Μετανοίας πού ἐκδόθηκε τό 1795, ὅπου συμπεριλήφθηκαν ὀκτώηχοι Κανόνες στόν ἅγιο Δημήτριο. Οἱ Κανόνες αὐτοί δέν ἀποτελοῦν ἀπλῶς συνέχεια τῆς μακρᾶς ὕμνογραφικῆς παραδόσεως γιά τόν Μυροβλύτη ἅγιο τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλά ἐπιβεβαιώνουν καί τήν ἀέναη θαυματουργική παρουσία του, ἀφοῦ ὁ ἕνας ἐξ αὐτῶν συνετέθη στά τέλη τοῦ 17ου αἰώνα ἀπό τόν ἱερομόναχο Μητροφάνη Γρηγορά, τόν ὁποῖο εἶχε ἀπελευθερώσει ὁ ἅγιος Δημήτριος ἀπό τὰ δεσμά τῆς φυλακῆς καί βέβαιο θάνατο, ὅταν εἶχε συλληφθεῖ ἀπό τοὺς Τούρκους στή Ζίχνη μέ τήν κατηγορία τῆς κατασκοπείας, ὅπως ἐξιστορεῖ ὁ ἴδιος σέ Διήγησι πού ἐνσωματώθηκε ὡς Συναξάριο στόν ἐν λόγῳ Παρακλητικὸ Κανόνα.

Μέ τόν τρόπο αὐτὸ ὁ ἅγιος Δημήτριος παρέμεινε καί στή συνείδηση τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν ὡς ὁ ἱαματικός ἅγιος, ὁ κατ' ἐξοχὴν μυροβλύτης, ἐνῶ συγχρόνως διατήρησε καί τήν πολιουχική του ιδιότητα, μιά ιδιότητα πού προβάλλεται ἰδιαίτερω, μέ ἀφορμὴ τήν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό τοὺς Τούρκους κατὰ τήν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς του τό σωτήριο ἔτος 1912, σέ πεζὰ καί ποιητικὰ κείμενα ἐκείνης τῆς περιόδου. Καί σήμερα, μετά ἀπό δεκαεπτὰ αἰῶνες,

ἡ Θεσσαλονίκη ἐξακολουθεῖ νά τιμᾷ μέ τόν ἴδιο ὑπερβάλλοντα ζῆλο τόν πολιοῦχο Ἅγιό της, τόν ἀθλοφόρο της πού ἡ φήμη του ξεπέρασε τά ὅρια τῆς μικρῆς πατρίδας του καί ταξίδεψε στήν οἰκουμένη.